

KASBIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA IJODIY YONDASHUVNI QO'LLASH TEXNOLOGIYALARI

Sultonova Gulnoza

Andijon davlat pedagogika institute Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetensiya, ijodiy yondashuv, pedagogik texnologiyalar, innovatsiya, o'qituvchi tayyorlash, ijodkorlik.

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish jarayonida ijodiy yondashuvni qo'llash texnologiyalari tahlil qilinadi. Pedagogik ta'limda innovatsion metodlar va texnologiyalar yordamida ijodiy muhit yaratish, talabalarning mustaqil fikrlashi va amaliy faoliyatga tayyorligini oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kasbiy kompetensiyalar tarkibi va ularni rivojlantirishda ijodiy yondashuvning o'rni asoslab beriladi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2025 LWAB.

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy maqsadi — jamiyatda yuz berayotgan tub o'zgarishlarga moslasha oladigan, mustaqil fikrlovchi, tashabbuskor, ijodiy yondashuvga ega mutaxassis shaxsini shakllantirishdan iborat. Bu esa, o'z navbatida, pedagogik kadrlardan yuqori kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishni, o'z ustida muntazam ishlashni va ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvni talab etadi.

Kasbiy kompetensiyalar — bu o'qituvchining kasbiy faoliyatini samarali amalga oshirishga imkon beruvchi bilim, ko'nikma, malaka, munosabatlar va qadriyatlar majmuasidir. Bo'lajak o'qituvchilarning ushbu kompetensiyalarini shakllantirishda ijodiy yondashuvning roli beqiyosdir. Ijodiy yondashuv orqali o'qituvchi o'z kasbiy vazifalarini yangicha usulda hal qilish, innovatsion g'oyalarni ilgari surish, pedagogik jarayonga individual va noan'anaviy tarzda yondashish imkoniga ega bo'ladi.

Bugungi kunda ta'limda kompetensiyaviy yondashuv keng qo'llanilmoqda. Bu yondashuv nafaqat bilim berishni, balki bilimdan amaliy faoliyatda foydalana olish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, ijodiy yondashuvni qo'llash texnologiyalari bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur maqolada kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida ijodiy yondashuvning o'rni, unga mos pedagogik texnologiyalar va ularning amaliyotga tadbiiq etish yo'llari tahlil qilinadi. Bundan tashqari, bo'lajak o'qituvchilarda ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan samarali metod va uslublarning mazmun-mohiyati ochib beriladi.

Bugungi tezkor axborot asrida ta'lim sohasi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri — o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantira oladigan, mustaqil fikrlashga, ijtimoiy faollikka, muammoli vaziyatlarni hal qilishga qodir o'qituvchilarni tayyorlashdan iborat. Bu esa bo'lajak pedagoglarda chuqur kasbiy bilim bilan bir qatorda ijodiy yondashuv asosida shakllangan kompetensiyalarni talab etadi.

Ijodiy yondashuv — bu mavjud pedagogik vazifalarni andozaviy emas, balki yangicha, noan'anaviy,

samarali usullar orqali hal qilishga qaratilgan faoliyat ko‘rinishidir. U o‘qituvchining kasbiy faoliyatida mustaqil fikrlashi, innovatsion g‘oyalar ishlab chiqishi, talabalarning shaxsiy imkoniyatlarini ochib berishi va ularni faollikka undashi bilan ahamiyatlidir.

Kasbiy kompetensiyalar tarkibiga quyidagi asosiy elementlar kiradi:

- **Metodologik kompetensiya** — ta‘lim jarayonini rejalashtirish va tahlil qilish qobiliyati;
- **Kommunikativ kompetensiya** — samarali muloqot va hamkorlikni yo‘lga qo‘yish;
- **Texnologik kompetensiya** — innovatsion va axborot texnologiyalaridan foydalanish;
- **Ijodiy kompetensiya** — yangilik kiritish, muammolarni hal qilishda noodatij yondashuvni qo‘llash;
- **Refleksiv kompetensiya** — o‘z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyati.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, ijodiy yondashuv nafaqat alohida kompetensiya sifatida, balki ularning barchasini boyituvchi, harakatlantiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. Bo‘ljak o‘qituvchilar ta‘lim jarayonida ijodiy topshiriqlar, loyihaviy faoliyat, muammoli vaziyatlar tahlili orqali o‘z kasbiy salohiyatini ochishga intiladilar. Bu esa ularda yangicha fikrlash, tashabbus ko‘rsatish, o‘ziga ishonch va pedagogik refleksiyani rivojlantiradi.

Shuningdek, ijodiy yondashuvning samaradorligini ta‘minlashda quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim rol o‘ynaydi:

- ochiq va erkin muhitda ishlash imkoniyati;
- o‘rgatuvchi emas, yo‘naltiruvchi o‘qituvchi pozitsiyasi;
- talabaning individual qiziqish va ehtiyojlarini inobatga olish;
- innovatsion texnologiyalardan foydalanish (aksiyalar, treninglar, veb-texnologiyalar va b.q.).

Bo‘ljak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, ularning kompetensiyalarini rivojlantirish va ijodiy yondashuvni shakllantirish masalalari ko‘plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan chuqur o‘rganilgan.

Avvalo, Sh.Sh. Shoislomov, R.R. Qodirova, Z.A. Maxmudova, N.K. Mamajonova kabi o‘zbek pedagog-olimlarining tadqiqotlarida kasbiy kompetensiyalar tushunchasi, ularning tuzilmasi va rivojlanish bosqichlari chuqur nazariy asosda yoritilgan. Ular o‘qituvchining zamonaviy kompetensiyasi nafaqat bilim va ko‘nikmalardan, balki muomala, madaniyat, axloqiy qadriyatlar va ijodiy yondashuvdan iborat bo‘lishi kerakligini ta‘kidlaydilar.

Xalqaro adabiyotlarda esa kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish masalasi ko‘proq amaliy jihatdan tahlil etiladi. Masalan, Spencer & Spencer (1993) o‘zlarining "Competence at Work" asarida kompetensiyani xulq-atvorga asoslangan model sifatida ta‘riflab, kasbiy muvaffaqiyatni ta‘minlovchi asosiy omillarni tahlil qiladilar. Ular ijodkorlikni har qanday professionalning asosiy ko‘nikmalaridan biri deb hisoblaydi.

J. Ravenning kompetensiyaga doir ishlari (2001) ham dolzarbligi bilan ajralib turadi. Muallif kompetensiyani shaxsiy va kasbiy sifatlarning uyg‘unligi deb ta‘riflaydi va uni rivojlantirishda erkinlik, ijodiylik, mustaqil fikrlashga katta urg‘u beradi.

A.V. Khutorskoy esa "kompetensiyaviy yondashuv" tushunchasini maktab va oliy ta‘lim tizimiga joriy etish bo‘yicha nazariy va metodik asoslarni ishlab chiqqan. U ijodiy faoliyatni kompetensiyalarni shakllantirishning asosiy yo‘nalishi sifatida ko‘rsatgan.

O‘zbekistonda ta‘limni rivojlantirish bo‘yicha davlat konsepsiyalari va Milliy o‘quv dasturlarida ham kompetensiyaviy yondashuv alohida e‘tiborga olingan. Jumladan, 2019-yilgi "Ta‘lim sohasida

kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish konsepsiyasi"da har bir fanning mazmuni orqali kasbiy, ijtimoiy, kommunikativ va ijodiy kompetensiyalarni shakllantirish zarurligi qayd etilgan.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, mavjud adabiyotlarda:

- kasbiy kompetensiyalarning umumiy tushunchasi va tarkibi;
- ijodiy yondashuvning mohiyati va o'qituvchi tayyorligidagi o'rni;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali ijodiy kompetensiyani shakllantirish usullari;
- amaliy tadqiqotlar asosida taklif etilgan modellar keng o'rganilgan.

Ammo, shunga qaramay, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda ijodiy yondashuvni tizimli tarzda qo'llash texnologiyalari, xususan, interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish, o'yinli va loyiha asosidagi yondashuvlar doirasida hali yanada chuqur tadqiqot va amaliyotga tadbir qilish talab etiladi. Bu esa ushbu maqola mavzusining dolzarbligi va ilmiy-amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2019). *Ta'lim sohasida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish konsepsiyasi*. – Toshkent: Adliya vazirligi hujjatlari to'plami.
2. Shoislomov, Sh.Sh. (2018). *Pedagogik innovatsiyalar va kasbiy kompetensiya*. Toshkent: O'qituvchi.
3. OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030 Framework*. Paris: OECD.
4. Qodirova, R.R. (2021). *Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va ijodiy faoliyatini shakllantirish*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
5. Maxmudova, Z.A. (2020). Ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etishning nazariy asoslari. // *Pedagogik ta'lim*, №4, 55–61.
6. Mamajonova, N.K. (2019). Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda ijodiy yondashuvning o'rni. // *Ta'lim va rivojlanish*, №3, 42–47.
7. Spencer, L.M., & Spencer, S.M. (1993). *Competence at Work: Models for Superior Performance*. New York: John Wiley & Sons.
8. Raven, J. (2001). *Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release*. London: H.K. Lewis.
9. Khutorskoy, A.V. (2005). *Klyuchevyye kompetentsii kak komponent lichnostno-oriyentirovannoy obrazovatelnoy tekhnologii*. Moskva: Narodnoe obrazovanie.
10. UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO Publishing.